

Elävää oikeuskulttuuria*

Vietimme viime vuonna 125-vuotisjuhlavuotta. Olemme tänäkin vuonna toimineet kaikilla toimintamme osa-alueilla perinteisimmie tukeutuen ja samalla itseämme uudistaen. Yhdistyksen tarkoituksena on tieteellisenä järjestönä edistää oikeustieteen alan tutkimus- ja koulutustoimintaa, oikeustieteellisen tutkimuksen julkaisemista ja muuta tunnetuksi tekemistä, vaalia oikeuskulttuuria sekä toimia suomalaisten juristien yhdysiteenä ja muutoinkin edistää juristikunnan yhteisiä pyrkimyksiä.

Yhdistyksellä on vakaa asema alan vanhimpana vaikuttajana ja jo perinteikkäänä tieteellisenä seurana. Julkaisujamme luetaan. Tilaisuuksissamme käydään. Itselleni on aina kohokohta, kun vastailmestynyt Lakimies-aikakauskirja on kotona odottamassa. Tilaisuuksissamme minulle on erityisen arvokasta se, että alan tutkijat ja erilaisissa juristiammateissa toimivat tapaavat toisiaan ja jalostavat yhdessä näkemyksiään. Tämä jos jokin elävöittää oikeuskulttuuria. Käytän tämän tilaisuuden kiittäkseni kaikkia tilaisuusiemme puhujia ja julkaisujemme kirjoittajia sekä ihmisiä, jotka ovat tehneet paljon työtä julkaisujen ilmestymisen ja tilaisuusiemme toteuttamisen eteen, sekä tietysti jäseniämme osallistumisesta.

Yhdistyksemme asema alan tutkijoiden ja muiden toimijoiden yhteisenä kohtaupaikkana ei kuitenkaan ole itsestäänselvyys. Yhdistyksen on arvioitava toimintaansa ja sen puitteita jatkuvasti. Tänä vuonna yhdistyksen hallitus teki ehdotuksen yhdistyksen nimen muuttamisesta kuulumaan Suomalainen oikeustieteen seura. Esitystä tehdessä oli ajateltu, että tarkistettu nimi olisi nykyistä nimeä paremmin luonnehtinut tieteellisen seuramme tarkoitusta ja auttanut yhdistystä myös erotautumaan. Nimen ohella tehtiin muutamia muitakin sääntömuutosehdotuksia. Ehdotus innosti laajasti ihmisiä keskustelemaan aiheesta. Myös ne, jotka olivat nykyisen nimen kannalla, toivat vahvasti esiin, että olisi aihetta jatkaa keskustelua yhdistyksen nimestä ja muista samalla tehdyistä sääntömuutosesityksistä. Hallitus on sitoutunut jatkamaan tämän toiveen mukaisesti keskustelua. Asialla ei ole kiirettä.

Tänä vuonna, tai ehkä pitää sanoa tänäkin toimintavuonna, järjestimme yhdessä P. E. Svinhufvudin muistiosäätien kanssa kesäseminaarin. Se oli kolmas laatuaan. Kaikki seminaarit ovat tavalla tai toisella lähestyneet oikeusvaltioteemaa.

Kesän seminaarin aiheena olivat oikeusvaltion vaaran paikat. Aihe osoittautui ajankohtaisemmaksi kuin tilaisuutta valmistellessamme osasimme aavistaa.

* Puheenjohtaja, professori *Janne Salmisen* avaussanat Oikeuskulttuurin päivässä 8.11.2024.

Omassa mielessäni tilaisuutta suunniteltaessa olivat pandemian aika ja poikkeusolot. Seminaari keräsi paljon ihmisiä keskellä kesää Kruununhakaan kuulemaan ja keskustelemaan oikeusvaltiosta. Yksi demokraattisen oikeusvaltion elinvoiman takaavista piirteistä on epäilemättä se, että oikeusvaltiosta keskustellaan ja sen tilasta ollaan kiinnostuneita. Avoin debatti ja vuoropuhelu eivät ole demokraattisen oikeusvaltion uhka. Ajattelen, että tilaisuudessa paitsi vahvistettiin oikeusvaltiota myös tehtiin elävää oikeuskulttuuria. Sen jälkeen on ollut useita samojen teemojen ympärille kiertyneitä keskustelutilaisuuksia esimerkiksi Suomen Akatemian ja Suomen valtiosääntöoikeudellisen seuran järjestäminä. Tilaisuutemme puhujat ovat jatkaneet keskustelua teemasta julkaisuissaan.¹

Olemme huomanneet, että länsimainen demokratia on hyökkäyksen kohteena ennennäkemättömällä tavalla. Uhkana on hybridivaikuttaminen, joka on usein hienovaraista ja käyttää hyväkseen samoja liberaaleja demokraattisia arvoja, joita se pyrkii horjuttamaan. Hybridivaikuttaminen tarkoittaa koordinoitua hyökkäystä muun muassa demokratiaa vastaan. Se käyttää hyväksi demokraattista infrastruktuuria muun muassa polarisaation kiihdyttämiseksi ja demokraattisen hallinnon heikentämiseksi. Onnistuessaan se voi vaarantaa länsimaisen demokratian yhtenäisyyden ja myös oikeusvaltiollisuuden. Myös hybridivaikuttamiseen vastaamisessa meidän on vaalittava demokratiaa sekä huolehdittava oikeusvaltiollisuudesta ja perus- ja ihmisoikeuksista.

Sellaiset länsimaisen demokratian kulmakivet kuin jokaisen perusoikeuksien suoja, pluralismi, vapaa media ja taloudellinen avoimuus tarjoavat sitä haluavalle mahdollisuuksia sekaantua demokraattiseen yhteiskuntaan piilotetuilla, epäselvillä, ei-sotilaallisilla keinoilla, jotka ovat viime kädessä suunniteltu heikentämään sisäistä yhtenäisyyttä ja myös lisäämään poliittista polarisaatiota. Demokratioiden on löydettävä keinoja puolustautumiseen vaarantamatta niitä arvoja, joita niiden on tarkoitus puolustaa. On myös pidettävä kiinni oikeusvaltiollisuudesta, johon kuuluu muun muassa laillisuus. Itsestään selvästi laillisuuteen kuuluvat kansallisten normistojen ohella esimerkiksi kansainväliset ihmisoikeusvelvoitteet.²

Kuten Mikael Wigell painottaa, totalitaariset järjestelmät pelkäävät demokratiaa, perusoikeuksia ja oikeusvaltiota. Sen tähden, Wigellin mukaan, kannattaisi hyödyntää niiden pelotevaikutusta vastauksessamme hybridivaikuttamiseen. Aivan vastakkaista olisi heikentää niitä uhkauksen johdosta. Liberaalit demokraattiset arvot ja oikeusvaltiollisuus eivät ole turvallisuusriskejä, vaan ne voidaan muuttaa

1. Ks. esim. Elina Pirjatanniemi, *Internationella förpliktelser och nationell säkerhet: kan vi lita på att vår grundlag fungerar tillfredställande i en turbulent tid*. Tidskrift utgiven av Juridiska Föreningen i Finland 4/2024, s. 265–293.

2. Venice Commission Rule of Law Checklist, adopted by the Venice Commission at its 106th Plenary Session (Venice, 11-12 March 2016).

vahvuuksiksi ja myös työkaluiksi, joilla voidaan uskottavasti pelotella hybridivaikuttajia ja samalla tehdä länsimaisista demokratioista vahvempia ja kestävämpiä.³

Meidän on johdonmukaisesti vahvistettava demokratiaa ja oikeusvaltiollisuutta sekä perustuslaillista varustusta ja suojaustamme. Näin voidaan vähentää hyökkäysten tehoa, vaikka nämä toimet eivät hyökkäyksiä poistakaan. Hybridivaikuttamisen osalta meidän on nimittäin huomattava, että joitakin vaikuttamisen elementtejä on vaikea täysin estää, jos pidämme kiinni demokratiasta ja oikeusvaltiollisuudesta. Samalla hybridivaikuttaminen tarjoaa myös mahdollisuuksia. Kuten Wigell tuo esiin, se paljastaa haavoittuvuuksiamme ja näin toimii eräänlaisena stressitestinä. Hänen mukaansa siltä pohjalta on jatkettava infrastruktuurimme ja arvojemme syventämistä, jotta ne olisivat kestävämpiä rappaantumista vastaan.⁴

Tällä hetkellä on vireillä useita tarkasteluja ja lainsäädännön kehityshankkeita, joilla pyritään viime kädessä vahvistamaan oikeusvaltion kriisinkestävyttä. Myös oikeusvaltiorakenteita voidaan pyrkiä heikentämään osana hybridivaikuttamista. Siksikin on hyvä, että muun muassa oikeuslaitoksen asemaa oikeusvaltioperiaatteen takaajana arvioidaan ja pyritään myös vahvistamaan.

Janne Salminen

3. Mikael Wigell, Democratic Deterrence: How to Dissuade Hybrid Interference. *The Washington Quarterly* 44(1) 2021, s. 49–67.

4. Wigell 2021, s. 49–67.